

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür (Type): Araştırma Makalesi **Gönderim Tarihi (Submission Date):** 06/05/2025
Kabul Tarihi (Acceptance Date): 29/07/2025 **Yayınlanma Tarihi (Publication Date):** 31/12/2025
Atıf Künyesi (Citation): Yücer, R. (2025). Demokrat Parti Dönemi Millî Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak (8 Nisan 1953- 17 Mayıs 1954). *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 238-251.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1693192>

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) olarak lisanslıdır.

Dergide yayımlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their published work and their work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).

The scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs entirely to the author(s).

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ MİLLÎ EĞİTİM BAKANI RIFKI SALİM BURÇAK (8 NİSAN 1953- 17 MAYIS 1954)

Rezzan YÜCER*

Öz

2 Nisan 1913 tarihinde Erzurum’da dünyaya gelen Rıfki Salim Burçak, siyasi hayatına Demokrat Parti’den Erzurum milletvekili seçilerek adım atmıştır. Adnan Menderes’in hükûmet başkanı olduğu dönemlerde Gümrük ve Tekel Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı görevlerini üstlenmiştir. TBMM’nin Dokuzuncu, Onuncu ve On Birinci dönemlerinde Erzurum’da milletvekili seçilen Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak’a Yassıada Yüksek Adalet Divanı tarafından, “dikta rejimini desteklediği” suçlamasıyla hapis cezası verilmiştir. Daha sonra bu hapis cezası ağırlaştırılmış cezaya dönüştürülmüştür. Daha sonraki süreçte, 1963 affından yararlanarak beraat etmiştir. Üniversitelerde devrim tarihi ve siyasi tarih dersleri vermiştir. 1974 yılında üniversiteden emekliye ayrılmış ve 1984-1988 yılları arasında Yüksek Öğretim Kurulu üyeliği ve Türk Tarih Kurumu’nun asli üyeliği görevlerini yerine getirmiştir. 1998 yılında vefat etmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı dönemindeki faaliyetleri içerisinde; üniversiteleri siyasetten uzak tutmak amacıyla Üniversiteler Kanunu’nda yapılan değişiklikleri, Köy Enstitüleri ile İlk Öğretmen Okullarının birleştirilmesini, çeşitli sebeplerle terfi edilemeyen ilkökul öğretmenlerinin maaşları hakkında çözüm üretmek için çıkarılan İntibak Kanunu’nu ve Doğu Anadolu Bölgesi’nde Erzurum’da kurulan Atatürk Üniversitesi’nin hazırlık çalışmalarını gösterebiliriz. Bu çalışmada, Millî Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak’ın kısa süren bakanlık görevine rağmen eğitim için yaptığı hizmetleri ve bu hizmetlerin eğitim hayatına olan etkileri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rıfki Salim Burçak, Millî Eğitim Bakanlığı, İntibak Kanunu, Atatürk Üniversitesi, Köy Enstitüleri

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, Karatay/KONYA.

E-posta: rezzanyucer@hotmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-1342-2483>.

DEMOCRATIC PARTY PERIOD MINISTER OF NATIONAL EDUCATION RIFKI SALİM BURÇAK (APRİL 8, 1953- MAY 17, 1954)

Abstract

Rıfki Salim Burçak, who was born in Erzurum on April 2, 1913, began his political career by being elected as a member of parliament for Erzurum from the Democrat Party. During the period when Adnan Menderes was Prime Minister, he served as Minister of Customs and Monopolies and as Minister of National Education. Elected as a member of parliament for Erzurum in the Ninth, Tenth and Eleventh terms of the Turkish Grand National Assembly, Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak was sentenced to prison by the Yassıada High Court of Justice on the charge of "supporting the dictatorial regime." This prison sentence was later converted into an aggravated sentence. He was later acquitted by benefiting from the 1963 amnesty. He taught revolutionary history and political history at universities. He retired from university in 1974 and served as a member of the Council of Higher Education and a principal member of the Turkish Historical Society between 1984 and 1988. He passed away in 1998. Among his activities during his term as Minister of National Education were the amendments made to the University Law to keep universities free from political influence, the merging of Village Institutes and Primary Teacher Training Schools, the enactment of the Adaptation Law to address salary issues for primary school teachers who could not be promoted for various reasons, and the preparatory work for the establishment of Atatürk University in Erzurum, located in the Eastern Anatolia Region. This study discusses the contributions of Minister of National Education Rıfki Salim Burçak to the field of education during his brief term in office and the impact of these contributions on the education system.

Keywords: Rıfki Salim Burçak, Ministry of National Education, Adaptation Law, Atatürk University, Village Institutes

Giriş

Rıfki Salim Burçak, 2 Nisan 1913 tarihinde Erzurum'da dünyaya gelmiştir. Babası Salim Bey ticaretle ilgilenen bir iş adamıdır. Üç kardeşlerdir; Rıfki Bey'in abisi Dr. Salim Sıtkı Burçak'tır. Salim Sıtkı Burçak, TBMM Dokuzuncu, Onuncu ve On Birinci Dönem Konya Milletvekilliği ile Dokuzuncu ve Onuncu Dönem Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Başkanlığı görevlerini yürütmüştür. Rıfki Bey, 1 Temmuz 1943 tarihinde öğretmenlik mesleğini yapan Dilşat Hanım'la evlenmiştir. Bir oğlu, iki kızı vardır (Burçak, 1998: 9-10; Öztürk, 2001: 357; Işık, 2006: 770).

Rıfki Salim Burçak, ilk ve orta öğrenimini Erzurum Sultanisi'nde tamamlamıştır. Sınavla Mülkiye Mektebi'ne girmiştir. 1937 yılında Mülkiye'nin Siyasi Bilgiler Bölümü'nden mezun olmuştur (Burçak, 1998: 12-17; Öztürk, 2001: 357; Dağdelen, 2014: 1). 1937 yılında Başbakanlık Evrak ve Levazım Müdürlüğü'nde göreve başlamıştır. Daha sonra Üçüncü Genel Müfettişlikte Maiyet Memurluğuna atanmıştır (Öztürk, 2001: 357; Işık, 2006: 770). 1 Kasım 1937 tarihinde Yedek Subay Okulu'na girmiş ve 1938 yılında askerliğini tamamlamış ve aynı yıl içinde terhis olmuştur. Erzurum Lisesi'nde Fransızca öğretmenliği yaptıktan sonra 1938 yılında Mülkiye'de Siyasi Tarih asistanlığına atanmıştır. Doktora yapmak için 1939 yılında Paris'e gönderilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine Türkiye'ye dönmüştür. "1878 Berlin Antlaşması'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Avrupa Devletlerinin Dış Politikaları Üzerinde Bıraktığı Tesirler" konulu tezi ile doçentliğe, "Türk-Rus-İngiliz Münasebetleri (1791-1941)" kitabı ile de profesörlüğe atanmıştır (Burçak, 1998: 21-34; Öztürk, 2001: 358; Işık, 2006: 770; Dağdelen, 2014: 3). Dönem dönem gazetelerde köşe yazıları da yazmıştır (Işık, 2006: 770).

Rıfki Salim Burçak, Dokuzuncu Dönem milletvekili seçimlerine katılmış ve Demokrat Parti'den Erzurum milletvekili seçilmiştir. Dışişleri Komisyonu'nda kâtip olarak yer almıştır.

Devlet nezdinde kurulan geçici komisyonlarda görev almıştır (Öztürk, 2001: 358; Dağdelen, 2014: 3).

Menderes Hükûmeti'nin ikinci döneminde Gümrük ve Tekel Bakanı olarak görev yapmıştır. 8 Nisan 1953 tarihinde ise Millî Eğitim Bakanlığı görevine getirilmiştir. Hükûmetin istifasıyla görevinden 17 Mayıs 1954 tarihinde ayrılmıştır (Öztürk, 2001: 358).

Dokuzuncu, Onuncu ve On Birinci dönemlerde Erzurum'da milletvekili seçilen Burçak'a, Yassıada Yüksek Adalet Divanı tarafından, Demokrat Parti İdare Kurulu'nda yaptığı konuşmasında dikta rejimini desteklediği ve bu yüzden anayasayı çiğnediği suçlamasıyla dört yıl iki ay ağır hapis cezası verilmiştir. Rıfık Salim, bu suçlamaları kabul etmemiştir. Mahkemede kendisinin adaletli bir insan olduğunu, görevini layıkıyla yerine getirdiğini ve hiçbir zaman görevine ihanet etmeyi düşünmediğini söylemiştir (BCA, Yer No: 47.139.3, 1-17).

Rıfık Salim Burçak, 1963 yılında çıkarılan aftan yararlanarak beraat etmiştir. 1983 yılında Gazi Üniversitesi'nden emekli olmuştur. 1984-1988 yılları arasında Yüksek Öğretim Kurulu'nda üye olarak yer almıştır. Türk Tarih Kurumu'nda da üyelik görevinde bulunmuştur (Öztürk, 2001: 359). 29 Ağustos 1998 tarihinde vefat etmiştir (Dağdelen, 2014: 4).

1. Demokrat Parti İktidarının İlk Yıllarında Eğitim Faaliyetleri

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı sıkıntılı günlerin ardından 1950'li yıllarla birlikte eğitim ve öğretim alanında yapılacak olan faaliyetler üzerinde daha fazla durmaya başlamıştır. Adnan Menderes Hükûmeti döneminde ülke genelinde okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretime yönelik bazı iyileştirmeler yapılmıştır.

Birinci Menderes Hükûmeti döneminde sırasıyla Avni Başman, Nuri Özsan ve Tevfik İleri Millî Eğitim Bakanı olarak görev almışlardır (Kaştan ve Uyanık, 2021: 367). Başbakan Adnan Menderes Hükûmetin ilk programında, eğitimin "*millî ve ahlakî*" yönleri üzerinde durarak şöyle söylemiştir:

"Maddi bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun, millî ve ahlakî sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevi kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabiidir. Talim ve Terbiye sisteminde bu gayeyi göz önünde bulundurmeyen, gençliğini millî karakterlerine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekette ilmi ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz." (Albayrak, 2004: 367).

Adnan Menderes, eğitim programında ilköğretim kurumlarının eğitim sisteminin temeli olduğunu vurguladıktan sonra bütün ilkokul öğretmenlerinin aynı oranda ve yeterli bilgiye sahip olmaları gerekliliğini savunmuştur. Bu yaklaşımla Demokrat Parti, Köy Enstitüleri'nin eğitim faaliyetlerini tasvip etmediğini, köylerde ve şehirlerde görev yapan öğretmenlerin aynı öğretim kurumundan yetişmeleri gerektiği fikrini dile getirmiştir (Kaplan, 1999: 201).

Birinci Menderes Hükûmeti döneminde, hükûmet eğitim konusunda başarılı olmak için çaba gösterse de gerekli başarıyı sağlayamamıştır. Çünkü daha yeni kurulmuş bir hükûmetin oy tabanında hâlâ farklı fikirlerin varlığı mevcuttur (Kaştan ve Uyanık, 2021: 370). Bu dönemde Cumhuriyet Halk Partisi dönemindeki eğitim programları tasfiye edilmiş, nicelik olarak eğitim kurumlarında bir gelişme görülse de nitelik olarak aynı başarıya ulaşılamamıştır. Planlı eğitim

yerini politik eğitime bırakmış, plansız ve programsız bir şekilde öğretim kurumlarının sayısı artmıştır. Amerikan ekolü eğitim programı gerekli altyapı oluşturulmadan ve sayıca yetersiz personel ile uygulanmaya çalışılmıştır (Dinç, t.y.: 1).

İkinci Menderes Hükûmeti döneminde ise sırasıyla Tevfik İleri ve Rıfkı Salim Burçak millî eğitim bakanı olarak hükûmette görev almışlardır (Kaştan ve Uyanık, 2021: 367). Eğitim ile ilgili olarak; fırsat eşitliğinin sağlanması, teknik alanda insanların yetiştirilmesi, eğitim yatırımlarının artırılması, ilköğretime öğretmen yetiştiren okulların tek çatı altında birleştirilmesi, millî değerlere önem verilmesi, Doğu Anadolu Bölgesi'nde üniversite kurulması kararları alınmıştır (Demokrat Parti Tüzük ve Programı 15 Ekim 1951, 1952: 55-57; Eren, 2007: 72; Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: 927). Cumhuriyet Halk Partisi dönemindeki eğitim programları bu dönemde de eleştirilmiştir. Bu doğrultuda halkın eğitilmesinde ve Atatürk inkılâplarının halka benimsetilmesinde büyük rol oynayan halkevleri ve halkodaları, Cumhuriyet Halk Partisi ideolojisini benimsedikleri için eleştirilmiştir. Demokrat Parti halkevlerini, Cumhuriyet Halk Partisi'nin siyasi amaçlarla kurduğunu düşündüğü için ve ödenek eksikliğini bahane ederek kapatmıştır (Kerimoğlu, 2006: 91).

4-14 Şubat 1953 tarihleri arasında gerçekleşen Beşinci Millî Eğitim Şûrası'nda özellikle ilkokulların öğretim programları üzerinde durulmuştur. İlköğretim Kanunu'nun tasarlanması ve ilköğretimin zorunlu hâle getirilmesi düşüncesi doğrultusunda ilkokullara öğretmen yetiştirilmesi konusu ele alınmıştır. Okul öncesi eğitim ile ilgili yeni öğretim programlarının hazırlanması gerekliliği üzerinde durulmuştur (Akgül, 2020: 639-640).

Demokrat Parti'nin eğitim programında din eğitimi ile ilgili alınan kararlar doğrultusunda özerk yapıda bir ilahiyat fakültesinin kurulmasına karar verilmiştir (Albayrak, 2004: 367). Ülke genelinde 1951 yılında İmam Hatip okulları açılmaya başlanmıştır. Ancak ilk yıllarda sınırlı sayıda okul açılmıştır (Karakök, 2011: 94).

Demokrat Parti döneminde Türkiye genelinde okur-yazarlık oranı %32.4'tür (Albayrak, 2004: 368-369). Örneğin; Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında ilkokullardaki eğitim oranı şu şekildedir:

Tablo 1. Resmî ve Özel İlkokullarda Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Diploma Alan Öğrenci Sayısı

Yılla r	Okul Sayıs ı	Öğretmen Sayısı			Öğrenci Sayısı			Diploma Alan Öğrenci Sayısı		
		Topla m	Erke k	Kadı n	Toplam	Erkek	Kadın	Topla m	Erkek	Kadı n
1950- 1951	17.42 8	35.871	26.71 4	9.157	1.616.62 6	1.016.91 5	599.71 1	145.899	102.88 8	43.01 1
1951- 1952	17.41 7	36.510	27.02 2	9.488	1.643.03 4	1.035.32 8	607.70 6	122.592	107.71 8	14.87 4

1952-1953	17.76 3	37.561	27.61 2	9.949	1.692.13 5	1.066.73 9	625.39 6	148.843	105.98 9	42.85 4
1953-1954	17.94 8	37.932	27.54 2	10.39 0	1.762.35 1	1.104.47 7	657.87 4	170.033	119.22 7	50.80 6
1954-1955	18.39 3	40.035	29.23 0	10.80 5	1.866.66 6	1.164.61 6	702.05 0	175.712	121.89 1	53.82 1

Resmî ve özel okulları kapsar. 3 yıllık eğitimden diplomasız okullardan diploma alanlar tabloya ilave edilmemiştir. 6-11 yaş

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 64; Yücer, 2023: 52.

2. Rıfık Salim Burçak'ın Millî Eğitim Bakanlığı Dönemi Faaliyetleri

Rıfık Salim Burçak'ın millî eğitim bakanlığı dönemindeki faaliyetleri içerisinde; üniversiteleri siyasetten uzak tutmak amacıyla Üniversiteler Kanunu'nda yapılan değişiklikleri, köy enstitüleri ile Öğretmen Okullarının birleştirilmesini, çeşitli sebeplerle terfi edilemeyen ilköğretim öğretmenlerinin maaşları hakkında çözüm üretmek için çıkarılan İntibak Kanunu'nu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde Erzurum'da kurulan Atatürk Üniversitesi'nin hazırlık çalışmalarını gösterebiliriz.

2.1. Profesörlerin Siyasetten Uzak Tutulması

Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında, üniversitelerle hükûmet arasında iyi ilişkiler kurulmuşken, 1953 yılında öğretim üyelerinin günlük politikaya karışmalarını engelleyen kanunun yasal hâle gelmesiyle ilişkiler sarsılmaya başlamıştır. Ancak 1956 yılına kadar ciddi bir problem yaşanmamıştır. Demokrat Parti, üniversitelerin siyasetle uğraştıklarını ve bunun zararlı olduğunu ileri sürerken, Cumhuriyet Halk Partisi ise aksini savunmuştur. Demokrat Parti iktidarı döneminde Cumhuriyet Halk Partisi ve İsmet İnönü sürekli üniversite özerkliğini savunarak ülke aydınlarının desteğini kazanmışlardır (Geçikli, 2021: 152-153).

Demokrat Parti programında, “Üniversiteler, ilmi ve idari muhtariyete sahip olmalıdır.” görüşü savunulmuştur. Hatta üniversitelerdeki bazı hocalar tarafından bu görüş desteklenmiş, bazıları Demokrat Parti'den milletvekili aday olmayı dahi kabul etmişlerdir. Prof. Dr. Necip Bilge, Prof. Dr. Fethi Çelikbaş, Prof. Dr. Reşat Belger, Prof. Dr. Turan Güneş gibi isimler partide görev alan bilim adamlarından sadece birkaçını oluşturmaktadır (Albayrak, 2004: 378-379).

Üniversitelere tanınmak istenen özerklik düşüncesinin gündeme gelmesinden sonra serbest bir şekilde örgütlenen ve bağımsız olarak faaliyete geçen öğrenciler, Demokrat Parti ile iletişim kurmaya çalışmışlardır. İstanbul'daki bazı öğrencilerin Atatürk inkılâplarını koruma amacıyla Büyük Doğu ve Sebülürreşad dergileri aleyhine yürüyüş yapımlarıyla birlikte Ankara'da yüz öğrenci 21 Mart 1951 tarihinde Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri'ye müracaat ederek Başbakan Adnan Menderes ile görüşmek istediklerini bildirmişlerdir. Görüşmeyi kabul eden Başbakan Menderes'e gençler, inkılâpların korunması gerekliliği hakkındaki görüşlerini belirtmişlerdir. Menderes de bu yapılan gösterilerin gençler arasında ikililik yaratmak üzere özellikle

hazırlandığını ve gençlerin politikaya alet edilmesinin doğru olmadığını söylemiştir (Arslan, 2002: 56).

1952 yılında Cumhuriyet Halk Partisi lideri İnönü'nün, hükûmetin üniversitelerin içişlerine karıştığı yolundaki iddiaları üzerine, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörleri bildiri yayınlarak bu iddiaların gerçek olmadığını söylemişlerdir. İnönü'nün üniversite özerkliğinin ihlâl edildiği konusundaki konuşması 17 Kasım 1952 tarihinde TBMM'de görüşülmüş ve Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri, özerkliğe dair bir müdahalenin olmadığını belirtmiştir. Dönemin Erzurum milletvekili Rıfki Salim Burçak da halk içerisinde huzursuzluğun yayılmak istenmesini eleştirmiş ve (Vatan, 18 Kasım 1952: 1; Arslan, 2002: 57) sözlerine şu cümlelerle devam etmiştir:

"Cumhuriyet Halk Partisi Başkanının bu beyanatına kadar ne Büyük Millet Meclisi'nde, ne matbuatta ne de üniversiteler çevresinde en ufak bir şikâyet duyulmamıştır. Üniversitelerin rektör ve profesörlerinin vermiş oldukları izahattan büyük bir memnuniyetle öğreniyoruz ki, üniversitelerimizin muhtariyetine herhangi bir tecavüz vaki olmamıştır. Üniversiteler hallerinden son derece memnundurlar. Muhtariyete tecavüz edildiği ve üniversitelerin muhtariyetlerini kurtarmak için mücadeleye geçtikleri yolundaki sözler gerçek değildir." (TBMM Tutanak Dergisi, 17 Kasım 1952: 179).

Kanun tasarısı muhalif çevreler tarafından üniversite özerkliğine darbe indirilmesi şeklinde yorumlanmıştır. Özerklik yanlısı öğretim üyeleri iktidara karşı yazılarıyla ve konuşmalarıyla açık bir şekilde cephe almaya başlamışlardır (Albayrak, 2004: 379). TBMM'de yapılan görüşmeler esnasında Cumhuriyet Halk Partisi meclis grubu adına Reşat Şemseddin Sirer şu sözleri söylemiştir:

"Yedi sene evvel çıkarılan üniversitelerimize muhtariyet veren, hocalarına teminat sağlayan kanunla, şimdi onun tadili veya ona bazı hükümlerin eklenmesini istihdaf ederek önümüze gelen tasarı, bağdaşmaları çok güç hatta imkânsız iki zihniyeti karşılaştırmaktadır. Bir kere her şeyden önce bunu tesbit etmeyi lüzumlu sayarız." (TBMM Tutanak Dergisi, 17 Kasım 1952: 9).

Millî Eğitim Bakanlığı görevini Tevfik İleri'den devralan Rıfki Salim Burçak, hükûmetin üniversitelere müdahale ettiğine dair iddialarla ve yeni kanun tasarısıyla ilgili şu sözleri söylemiştir:

"Üniversiteler Kanunu'nda değişiklik yapan tasarımı rektöre söylediğim şekilde hazırladık. Hükûmet bu tasarı ile üniversitelere müdahale anlamına gelebilecek hiçbir yetki istemiyor ama üniversitenin ihtiyaç hissettiği birtakım yetkileri onun kendi organlarına vermek suretiyle üniversiteleri politik faaliyetlerden uzak tutmak istiyordu. 4936 sayılı kanunda yapmak istediğimiz değişiklik bundan ibarettir." Rıfki Salim Burçak, Batı ülkelerindeki profesörlerin siyaset ile ilgilenmediklerini ama Türkiye'deki profesörlerin siyasi olaylar içerisinde birer partizan gibi davrandıklarını, üniversite profesörlüğü ile siyasetin ve gazeteciliğin birbirine karıştırılmaması gerektiğini söylemiştir (Burçak, 1998: 162-163).

Demokrat Parti, yapılan muhtariyet ile ilgili eleştirilerden rahatsızlık duyduğu için üniversiteleri kontrol altına almaya çalışmıştır. Ancak Demokrat Parti'nin bu hareketi hem üniversitelerden hem de Cumhuriyet Halk Partisi'nden büyük tepki görmüştür. Bunun üzerine Üniversiteler Kanunu'nun 46. maddesinin D fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı Adalet Komisyonu tarafından Meclis'e gönderilmiş ve Meclis tarafından bu tasarı 21 Temmuz 1953 tarihinde kabul edilmiştir. Millî Eğitim Komisyonu'nda kabul edilen bu tasarıya göre;

“Profesörler siyasi teşekküllerde fiilen vazife almayacak ve siyasi neşriyatta bulunmayacaklardır.” (Akşam, 19 Temmuz 1953: 1-2).

Yeni kanun hükmüne göre, üniversitelerdeki hocalar siyasi yazılar yazmayacak ve siyasi faaliyetlerde bulunmayacaklardır. Üniversiteler Kanunu’nun 46. maddesine aykırı hareket eden hocalara, siyasi yazının kimin tarafından yazıldığı soruşturmayı yapan kişiler tarafından sorulacaktır (Dünya, 8 Ağustos 1953: 1-7).

2.2. Köy Enstitüleri’nin Kapatılması

Cumhuriyet Halk Partisi Hükûmeti ülke genelinde eğitim ile ilgili sorunları çözmek için bazı girişimlerde bulunmuştur. Köye Öğretmen Yetiştirme Projesi başarısızlıkla sonuçlanmış, Latin alfabesini halka daha kolay öğretmek için Halk Mektepleri kurulmuş, Halkevleri projesiyle de Cumhuriyet rejiminin ve inkılâplarının halka anlatılması hedeflenmiştir. 1940’lı yıllarda eğitim alanındaki önemli icrâatlardan biri olan Köy Enstitüleri, Hasan Saka’nın iktidarı döneminde tasfiye edilmeye başlanmıştır. Bu tasfiyede, Demokrat Parti’nin meclisteki muhalefeti büyük ölçüde etkili olmuştur (Akyüz, 1999: 303).

Köy Enstitüleri, köyde yaşayan insanların eğitilmesi için açılmış eğitim kurumlarıdır. 1936 yılında Millî Eğitim Bakanı Saffet Arıkan, öğretmen okullarından her yıl altı yüz elli kişinin mezun olduğunu ancak; bazı nedenlerden dolayı yıllık öğretmen artışının üç yüz ile üç yüz elli kişi arasında değiştiğini söylemiştir. Bakana göre böyle giderse devlet, öğretmen atamakta oldukça sıkıntı yaşayacaktır (Akyüz, 1999: 330; Kaplan, 2002: 19).

Latin harflerinin kabul edilmesinden sonra, Türk askeri, askerlik yapan gençlere okuma-yazma öğretmeye başlamıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Atatürk, köylü insanın eğitilmesinde askerlerin kullanılması gerektiği konusundaki görüşlerini Saffet Arıkan’la paylaşmıştır. Böylece, askerliğini çavuş ve onbaşı olarak yapan gençler, Eskişehir’de Mahmudiye Çiftliği’nde açılan eğitmen kurslarına alınmışlardır. Burada askerler; okuma-yazma, tarih, coğrafya, ekip-biçme, hayvan yetiştirme gibi dersleri gördükten sonra enstitülerde görevlendirilmeye başlamışlardır. Bu eğitim yöntemi geliştirilerek Köy Enstitüleri’nin temelini oluşturmuştur (Kaplan, 2002: 24-25).

1937 yılında Eskişehir’de Çifteler ve İzmir’de Kızılçullu Köy Öğretmen Okulları açılarak, köy ve şehir için ayrı öğretmenler yetiştirilmeye başlanmıştır. 1937 yılından 1940 yılına kadarki yapılan faaliyetler Köy Enstitüleri’nin hazırlık evresini oluşturmuştur. Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ise Köy Enstitüleri’nin kurulması yolundaki süreci hızlandırmıştır (Aysal, 2005: 272; Toprak, 2008: 66). 1939 yılında toplanan Birinci Millî Eğitim Şûrası’nda köy okullarına öğretmen yetiştirilmesi fikri görüşülmüştür. Açılacak olan okulda aynı zamanda köydeki sağlık ve ziraat sorunlarını çözebilecek öğretmenlerin yetiştirilmesi de amaçlanmıştır. Bu okullarda köylerdeki tarım ve sağlık ile ilgili sorunlara çözüm üretebilecek sağlık memuru, ebe ve ziraatçı yetiştirilmesi için de eğitim verilecektir. Bu amaçla Eskişehir’de, İzmir’de, Kırklareli’nde ve Kastamonu’da kurulmuş olan köy öğretmen okullarına ilave olarak yeni okulların açılmasına, bu okulların isimlerinin de Köy Enstitüleri olarak değiştirilmesine karar verilmiştir. Bu karar ile ilgili hazırlanan 3803 sayılı yasa tasarısı 17 Nisan 1940 tarihinde TBMM’de kabul edilmiştir (Boybeyi ve Sallan Gül, 2008: 75-76).

Köy Enstitüleri'nde eğitim ve öğretim süresi beş yıldır. Bu sürenin bir kısmı kültür derslerine, tarım, sanat ve teknik derslerin öğretimine ayrılmıştır. Köy Enstitüleri'nde öğrenme yöntemi yaparak ve yaşayarak öğrenmedir. Kabiliyetli çocuklar eğitim sisteminin içine alınarak hayata kazandırılmak istenmiştir (Tural, 2016: 19).

Köy Enstitüleri'nin kurulduğu ilk yıllarda eğitim ve öğretim faaliyetleri başarılı bir şekilde sürdürülmesine rağmen Köy Enstitüleri'nin aleyhine yapılan eleştiriler 1943 yılında toplanan İkinci Millî Eğitim Şurası'nda ortaya çıkmaya başlamıştır. Olumlu gelişmeler olmasına rağmen enstitülerdeki eğitim çalışmalarında ve okulların yaptırılmasında karşılaşılan zorluklar bazı eleştirilere sebep olmuştur. Değişik sebeplerden kaynaklanan bu eleştirileri şu şekilde sıralayabiliriz:

Enstitülere kabul edilen öğrenciler ile Öğretmen Okullarına kabul edilen öğrenciler arasında farklılıklar oluşmuştur. Köy Enstitüleri'ne sadece köylü çocuklar alınmış, kasabada yaşayan çocuklar enstitülere alınmamıştır; çocukların enstitülere girebilmeleri için kendilerini köy nüfusuna kaydetmeleri gerekmiştir. Öğretmen Okullarına ise hem köylü hem de şehirli çocuklar kabul edilmiştir (Burçak, 1998: 145-146). Enstitülere sadece köylü çocukların alınması ve mezun olan çocukların da yine köylerde görevlendirilmesi toplumda sınıf ayrımını doğurmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, 20 Ocak 1954: 267).

Öğrencilerin okul inşaatlarında, tarım arazilerinde, temizlik işlerinde çalıştırılmaları Sovyet Rusya'nın uygulamalarına benzetilmiştir. Enstitülerin yönetim kadrosunun genelde solcu düşünce yapısındaki kişilerden oluşması, yatılı eğitim veren enstitülerde uygulanan karma öğretimin, Türk gelenek ve göreneklerine uygun olmaması, okul, öğretmenevi yapımında köylülere getirilen yükümlülüklerin ağır olması, ulaşımın zor olduğu bölgelerde okul yapımının masraflı olması Köy Enstitüleri hakkındaki eleştirileri daha da artırmıştır (Aysal, 2005: 277; Taşdöven, 2013: 78).

Köy Enstitüleri, bir dönem Komünizm iddialarıyla yıpratılmaya çalışılmıştır. Reşat Şemsettin Sirer bakanlık döneminde bu iddialar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Sirer zamanında enstitüler üzerinde siyasi baskılar daha da artarken, bu durum öğretmenlere maaşlarının geç ödenmesi gibi ekonomik sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Enstitülerden mezun olan öğretmenler Öğretmen Okulundan mezun olan öğretmenlerden daha az maaş almaya başlamışlardır (Albayrak, 2004: 374; Aysal, 2005: 277). 1947 yılından itibaren, kişisel kullanım için verilen topraklar öğretmenlerin ellerinden alınmıştır. Bu yüzden öğretmenler, derslerde kullanacakları araç ve gereçlerden yoksun bırakılmışlardır (Arayıcı, 1999: 261).

Kız çocuklarının ve erkek çocuklarının Köy Enstitüleri'nde karma eğitim görmesi özellikle muhafazakâr çevre tarafından eleştirilmiştir (Toprak, 2008: 94). Demokrat Parti dönemi Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri, ilk iş olarak enstitüleri, Kız ve Erkek Köy Enstitüleri olarak ayırmıştır. Kızılçullu, Beşikdüzü Köy Enstitüleri kapatılmıştır. 1951 yılında Bayan Wofford başta olmak üzere birçok ABD'li uzman Türkiye'ye çağırılarak enstitüleri ortadan kaldırmaya yönelik raporlar hazırlanmıştır (Taşdöven, 2013: 81).

Millî Eğitim Bakanlığı görevini Tevfik İleri'den alan Rıfkı Salim Burçak'a göre Köy Enstitüleri'nin kaldırılmasının diğer bir sebebi, ilkokullar için iki ayrı okuldan öğretmen yetiştirilmesidir. Bu okullardan biri Öğretmen Okulları diğeri de Köy Enstitüleri'dir. İki ayrı okuldan mezun olan öğretmenlerin tayinleri ve terfileri değişik mevzuatlara bağlıdır. Enstitü

mezunu öğretmenler yirmi lira ücretle çalışıp, üç ile altı yıl arasında staj görmüşlerdir. Öğretmen Okulu çıkışlılar ise yirmi lira maaşla göreve başlamışlar ve bir yıl ile üç yıl arasında staj görmüşlerdir. Enstitü mezunu öğrenciler ile Öğretmen Okulu mezunu öğrencilerin çalışma yerleri konusunda da bazı haksızlıklar yapılmıştır (Burçak, 1998: 145-146; BCA, Yer No: 90.567.6). Rıfık Salim Burçak, TBMM'deki konuşmasında bu konuyla ilgili şöyle söylemiştir:

"Biz eski sistemi devam ettirmiyoruz. Köy Enstitü sisteminde Köy Enstitüsü'ne münhasıran köylü çocuklar alınıyordu. Mezun olduktan sonra köye gönderiliyor ve köyde 20 sene mecburi hizmete tabi tutuluyordu. Şimdi biz şehirli ve köylü çocuklarını bir arada okutacağız. Bu bakımdan köylü ve şehirli farkını mektepte tesis etmiş değiliz. Mezun olduktan sonra köylü ve şehirli farkı gözetilmeksizin mezun olanları köylere göndereceğiz, mecburi hizmetlerini ifa ettikten sonra sıraları geldikçe şehirlere alacağız. Köy okullarından gelen çocuklarla diğerleri arasında bir kontenjan tespit edildiğine göre imtihanları da ayrı yapılacaktır." (TBMM Tutanak Dergisi, 20 Ocak 1954: 267).

Rıfık Salim Burçak'a göre enstitülerin bünyesindeki sol akımlar yüzünden halkın enstitülere ve orada yetişen öğretmenlere güveni azalmıştır. Rıfık Salim Burçak, halkın enstitülere derin bir kuşkuyla baktığına bizzat şahit olduğunu söylemiştir. Köylülerden bu konuda çok fazla şikâyet dinlediğini de konuşmalarında sıklıkla dile getirmiştir (Burçak, 1998: 146-147).

1947 yılından itibaren Köy Enstitüleri bünyesinde yapılan değişiklikler sonucunda 27 Ocak 1954 tarihinde Köy Enstitüleri ile Öğretmen Okulları İlk Öğretmen Okulları ismi altında birleştirilmiştir (Çakmak, 2007: 248; BCA, Yer No: 90.567.6).

2.3. İntibak Kanunu

Öğretmenlerin maaşları Maarif Teşkilatına Dair Kanun'a göre ayarlanmış, buna göre de öğretmenliğe yeni başlayan ilkökul öğretmenlerinin maaşı on beş lira olarak kabul edilmiştir. Ancak öğretmenler 789 sayılı Hususi Kanun'a tabi oldukları için öğretmenlerin maaşları diğer devlet memurlarının maaşlarından daha düşük olmuştur. Bu yüzden öğretmenler 1939 yılında çıkarılan 3656 sayılı kanuna kadar diğer devlet memurlarına göre daha az maaş almaya devam etmişlerdir (TBMM Tutanak Dergisi, 11 Şubat 1954: 216).

Öğretmenlerin maaş konusu, Rıfık Salim Burçak'ın Bakanlık döneminde çözüm bekleyen önemli sorunlardan birisi olmuştur. Öğretmenler; maaşlarını aldıkları özel idare bütçelerinin yetersiz kalması veya başka sebeplerden dolayı terfi edememiş ve maaş açısından hak ettikleri derecelere yükselememişlerdir. Yirmi veya yirmi beş yıl öğretmenlik yapmalarına rağmen otuz-otuz beş lira maaş alan, otuz-otuz beş yıllık hizmetlerine karşılık maaşları kırk-elli lirayı geçmeyen öğretmen sayısı oldukça fazla olduğu için bu durum öğretmenler arasında şikâyetlere yol açmıştır (Burçak, 1998: 147-148).

Rıfık Salim Burçak, TBMM'de yaptığı konuşmada İntibak Kanunu hakkında şu sözleri söylemiştir:

"Bu kanunun öğretmenlerimize temin edeceği maddi menfaatler hiç şüphe yok ki ehemmiyetlidir. Fakat biz bunun kadar hatta bundan daha ziyade işin manevi cephesine de ehemmiyet veriyoruz. Türk nesillerini yetiştirmek gibi çok şerefli bir vazifeyi uhterlerine tevdi etmiş olduğumuz bir meslek erbabının daha büyük bir huzur ve emniyet hissi içerisinde çalışmalarını imkanını bu kanunla hazırlamış olacaksınız." (Burçak, 1998: 149).

Öğretmenler açısından yaşanan bu haksızlıkları düzeltmek ve öğretmenlik mesleğinde adaleti sağlamak amacıyla İntibak Kanunu'nun çıkarılması zorunlu hale gelmiştir. Muğla Milletvekili Nuri Özsan, ilkokul öğretmenlerinin maaşlarının artırılması hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 22 Aralık 1953 tarihinde bir kanun tasarısı sunmuştur. Teklife göre; ilkokul öğretmenliğinden gelerek orta dereceli öğretim okullarında öğretmenlik yapmakta olan kişiler veya Maarif Vekaleti şehir ve kırsal kesimde ve üniversitede çalışanlardan (Akşam, 4 Temmuz 1953: 2; TBMM Zabıt Ceridesi, 17 Şubat 1954: 488-489);

- a) 1926 yılı ve öncesi mesleğe başlamış olup 1 Ocak 1953 tarihinde aldıkları maaşları yetmiş liradan,
- b) 1927-1931 yılları arasında mesleğe başlamış olup 1 Ocak 1953 tarihinde aldıkları maaşları altmış liradan,
- c) 1932-1937 yılları arasında mesleğe başlamış olup 1 Ocak 1953 tarihinde aldıkları maaşları elli liradan,
- d) 1938 yılında mesleğe başlamış olup 1 Ocak 1953 tarihinde aldıkları maaşları kırk liradan az olanların aylıkları bir derece yükseltilecektir. Bunların 1 Ocak 1953 tarihindeki aylık derecelerinde geçen hizmet süreleri yeni derecelerinde geçmiş sayılacaktır.

İntibak Kanunu, 17 Şubat 1954 tarihinde çıkarılmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 17 Şubat 1954: 488-489).

2.4. Atatürk Üniversitesi'nin Kuruluş Aşamasında Yapılan Hazırlıklar

Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir üniversite kurma fikri Mustafa Kemal Atatürk tarafından ortaya atılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, 1 Kasım 1937 tarihinde TBMM'nin açılış konuşmasında *"Doğu bölgesi için Van Gölü sahillerinin en güzel bir yerinde her şubeden ilkokulları ile ve nihayet üniversitesi ile modern bir kültür şehri yaratmak yolunda şimdiden fiiliyata geçilmelidir."* demiştir. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Saffet Arıkan Doğu Anadolu Bölgesi'nde üniversite kurulması düşüncesiyle bir inceleme gezisi yapmıştır ancak; Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümüyle inceleme çalışmalarına bir süre ara verilmiştir (Kılıç, 2008: 156; Son Posta, 2 İkinciteşrin 1937: 2; Tan, 2 İkinciteşrin 1937: 8).

Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir üniversite kurulması fikrini yeniden canlandıran Cumhurbaşkanı Celal Bayar olmuştur. Celal Bayar, 1 Kasım 1950 tarihinde TBMM'de yaptığı açılış konuşmasında Mustafa Kemal Atatürk'ün 1937 yılına ait yaptığı Doğu Anadolu Bölgesi'nde kurulması düşünülen üniversite ile ilgili konuşmasını tekrarladıktan sonra şu sözleri söylemiştir:

"Eğitim işlerinde diğer mahallere nispetle daha geri kalmış olan Doğu bölgemizde böyle bir irfan müessesesinin kurulması için bütün müşkiletiktiham olunmalı ve önümüzdeki bütçe yılında işe başlanmalıdır." (Burçak, 1998: 150).

11 Haziran 1951 tarihinde Bakan Tevfik İleri'nin talimatıyla Doğu Anadolu Bölgesi'nde kurulacak olan ilk üniversitenin yerini belirlemek için öğretim üyelerinden oluşturulan on beş kişilik heyet doğu illerine bir gezi düzenlemiştir. Heyette Afet İnan da yer almıştır. Heyet; Bingöl, Muş, Bitlis, Van, Diyarbakır, Elazığ ve Erzurum'da incelemelerde bulunmuştur. Üniversitenin

iklim ve ulaşım açısından elverişli olan bir bölgede kurulması amaçlanmıştır. İlk üniversitenin Diyarbakır ya da Elazığ'da kurulması düşünülürken dönemin Erzurum Valisi Cumhurbaşkanı ile telefon görüşmesi yaparak dikkatleri Erzurum'a çekmeyi başarmıştır. Üniversitenin kurulacağı topraklar da sahipleri tarafından bağışlandıktan sonra üniversitenin yeri belirlenmiştir (Oruç, 1970: 2; Kardaş, 2014: 153; Kömürlü, 2023: 117). Kurulması öngörülen üniversite için 1953 yılı bütçesine bir milyon lira ödenek konulmuştur (Kardaş, 2014: 154).

Rıfık Salim Burçak, Millî Eğitim Bakanı olarak göreve başladığı zaman üniversitenin kuruluş hazırlıkları bu safhadadır. Üniversitenin Erzurum'da kurulmasına resmi olarak karar verilmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1954 yılında Amerika'ya yaptığı gezide oradaki üniversiteleri de inceleme fırsatı bulmuştur. Columbia Üniversitesi'ni ziyaret ettiği esnada Doğu Anadolu'da kurulacak olan üniversiteye uygulanması için Amerika'daki "Land-Grant College" sistemini öğrenmek istemiştir. Celal Bayar'ın ziyaretinden sonra 10 Mart 1954 yılında üniversite ile ilgili dört maddeden oluşan bir kanun (6373 sayılı Doğu Vilayetlerimizde kurulacak Atatürk Üniversitesi İnşaatı için Gelecek Yıllara Sâri Taahhütlere Girişilmesi Hakkında Kanun) çıkarılmıştır. Kanunun ilk iki maddesinde üniversitenin ismi ve yapım maliyeti ile ilgili kararlar alınmıştır. Kanunun birinci maddesinde üniversitenin isminin Atatürk olmasına karar verilmiştir (T.C. Resmî Gazete, 20 Mart 1954: 1105; Namal ve Karakuzu, 2016: 491).

Rıfık Salim Burçak, üniversiteye Atatürk isminin verilmesi ile ilgili şöyle söylemiştir:

"Biz bu yeni üniversiteye Atatürk adının verilmesini türlü yönlerden uygun buluyorduk. Bir kere, Doğu'da bir üniversite açılması fikrini ilk defa ortaya atan Atatürk'tü. Ayrıca, bu üniversitenin kurulmasıyla birlikte Doğu'da başlayacağını umduğumuz kalkınma hareketi, Türkiye'yi çağdaş medeniyet seviyesine çıkarmayı yeni Türk nesillerine hedef olarak göstermiş olan büyük kurtarıcının adından daima hız ve ilham almalı idi." (Özdemir, 2021: 27)

Kanunun ikinci maddesinde ise üniversitenin inşaat ve tesisatı için yıllık ödeme miktarı on iki milyon lirayı geçmemek üzere, altmış milyon liraya kadar gelecek yıllarda ödenmek üzere, Bayındırlık Bakanı ile birlikte otuz milyon lirayı geçmemek üzere bono çıkarmaya Maliye Bakanlığı yetkili kılınmıştır (T.C. Resmî Gazete, 20 Mart 1954: 1105; Namal ve Karakuzu, 2016: 491). Hazırlıkların tamamlanmasından sonra Atatürk Üniversitesi 7 Haziran 1957 tarihinde resmen kurulmuştur (Kömürlü, 2023: 117; <https://erzurum.edu.tr>, t.y.).

Sonuç

Rıfık Salim Burçak, gerek Millî Eğitim Bakanlığı gerekse Gümrük ve Tekel Bakanlığı döneminde ülkesi için gerekli hizmetleri yerine getirmeye çalışmış başarılı bir siyaset adamıdır. Fakat ülkenin sosyo-ekonomik yapısı ve yaşanan siyasal olumsuzluklar, Rıfık Salim Burçak'ı ülkede diktatör yönetimi destekleyen ve teşvik eden bir konuma getirmiş ve bu suçlamayla ölüm cezası istemiyle hâkim karşısına çıkarmıştır.

Burçak'ın bakanlığı döneminde üniversitelerdeki öğretim üyelerini siyasetten uzak tutmak için kanun çıkarılmıştır. Ancak bu kanun hükûmet ile üniversiteler arasındaki ilişkiyi gerginleştirmekten başka bir işe yaramamıştır. Muhalif çevreler bu kanunu, hükûmetin üniversitelerin özerkliğine darbe indirmesi olarak yorumlamışlardır.

Demokrat Parti, kaliteli ve planlı bir eğitimin temelini iyi yetiştirilmiş bir öğretmen ile atılacağına farkında olduğu için eğitim programında özellikle öğretmen yetiştirme konusu üzerinde durmuştur. Ancak Köy Enstitüleri'nin kaldırılması ülke çapında büyük yankı uyandırmıştır. Demokrat Parti eğitim programında, ilköğretimin eğitimin temelini oluşturduğunu belirterek ilkokul öğretmenlerinin eşit seviyede eğitim almaları gerektiğini söylemiş, öğretmenler arasında sınıf ayrımının oluşmasına izin vermemiştir. Demokrat Parti yönetimine göre Köy Enstitüleri gerek öğretmen gerek öğrenci için farklı zümrelerin oluşmasına neden olmuştur. Bu yüzden Köy Enstitüleri ile Öğretmen Okullarının “İlk Öğretmen Okulları” ismi altında birleştirilmesine karar verilmiştir.

İntibak Kanunu, ilkokul öğretmenlerinin mağduriyetini telafi etmek ve maaşlarını yükseltmek amacıyla 17 Şubat 1954 tarihinde kabul edilmiştir. Bu kanun Millî Eğitim camiasında büyük bir memnuniyetlik yaratmıştır.

Rıfıkı Salim Burçak'ın, Millî Eğitim Bakanı olduğu dönemde Atatürk Üniversitesi kuruluş safhasındadır ve üniversitenin Erzurum'da kurulmasına resmi olarak karar verilmiştir. Ancak hazırlıklar 1957 yılında tamamlanmıştır. Üniversitenin resmi açılışı 7 Haziran 1957 yılında yapılmıştır.

Rıfıkı Salim Burçak, kısacık bir döneme sığdırdığı Millî Eğitim Bakanlığı görevini eğitim alanında yaptığı verimli çalışmalarıyla tamamlamıştır. Yaptığı çalışmalar muhalif kesimler tarafından çeşitli gerekçeler gösterilerek eleştirildiyse de Rıfıkı Salim Burçak, Türkiye'nin eğitim hayatında bir dönüm noktası oluşturmuştur.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Etik Kurul izni ile ilgili; bu makalenin konusunu oluşturan çalışmanın yazarı ve hakemleri, Etik Kurul iznine gerek olmadığını beyan etmişlerdir.

Kaynakça

Gazeteler

Akşam, 4 Temmuz 1953.

19 Temmuz 1953.

22 Temmuz 1953.

Dünya, 8 Ağustos 1953.

Son Posta, 2 İkinciteşrin 1937.

Tan, 2 İkinciteşrin 1937.

T.C. Resmî Gazete, 20 Mart 1954, Sayı 8663.

Vatan, 18 Kasım 1952.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BCA, Dosya: 960/1, Yer No: .47.139.3.

BCA, Dosya: A1, Yer No: 1.8.2.

BCA, Dosya: E17, Yer No: 90-567-6.

TBMM Belgeleri

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, C. XVII, 17 Kasım 1952, 5. Birleşim.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, C. XXVII, 20 Ocak 1954, 31. Birleşim.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, C. XXVIII, 11 Şubat 1954, 41. Birleşim.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, C. XXVIII, 17 Şubat 1954, 44. Birleşim.

Tüzük ve Programlar

Demokrat Parti Tüzük ve Programı 15 Ekim 1951, (1952). Ankara, Güneş Matbaacılık T.A.O.

İnternet Kaynağı

Erzurum Teknik Üniversitesi (t.y.). 25 Nisan 2025 tarihinde <https://erzurum.edu.tr> adresinden erişildi.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Akgül, L. H. (2020). Demokrat parti döneminde millî eğitim şûraları. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34 (2), 631-647.

Akyüz, Y. (1999). *Türk Eğitim Tarihi* (7. Baskı). İstanbul, Alfa Yayınları.

Albayrak, M. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Ankara, Phoenix Yayınevi.

Arayıcı, A. (1999). *Kemalist Dönem Türkiye'sinde Eğitim Politikaları ve Köy Enstitüleri*. İstanbul, Ceylan Yayınları.

Arslan, A. (2002). Çok partili döneme geçişten 27 Mayıs'a Türkiye'de siyaset ve üniversite. *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (2), 41-83.

Aysal, N. (2005). Anadolu'da aydınlanma hareketinin doğuşu: Köy enstitüleri. *A.Ü. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 9 (35), 267-282.

Boybeyi, S. & Sallan Gül, S. (2008). Cumhuriyet aydınlanmasının kısa tarihi: Köy enstitülerini çevreleyen tarihsel ve toplumsal koşullar ve bugüne çıkarsamalar. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2 (3), 67-92.

Burçak, R. S. (1998). *On Yılın Anıları (1950-1960)*. Ankara, Nurol Matbaacılık.

Dağdelen, A. G. (2014). Rıfık salim burçak'ın siyasi hayatı (1950-1961). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

Dinç, S. (t.y.). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde V. Millî Eğitim Şûrası ve Uygulamaları (5-14 Şubat 1953). *Çukurova Üniversitesi Türkoğlu Araştırmaları Enstitüsü*, 1-54.

Eren, M. (2007). Laiklik açısından demokrat parti dönemi millî eğitim politikaları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Geçikli, R. M. (2021). Demokrat parti dönemi yükseköğretim politikası ve 1956 tarihli rapor. *Atatürk Dergisi*, 10 (2), 141-170.

Işık, İ. (2006). *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*. 2, Ankara, Elvan Yayınları.

Kaplan, İ. (1999). *Türkiye'de Millî Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerindeki Etkisi* (1. Baskı). İstanbul, İletişim Yayınları.

Kaplan, M. (2002). *Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri*. Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Karakök, T. (2011). Menderes dönemi'nde (1950-1960) türkiye'de eğitim. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1 (2), 89-97.

Kardaş, A. (2014). Demokrat parti döneminde doğuda bir üniversite kurma çabaları (1950-1958). *History Studies*, 6 (6), 149-163.

- Kaştan, Y. & Uyanık, N. (2021). Demokrat parti hükûmetlerinin eğitim politikaları ve TBMM’de eğitim ile ilgili görüşmeler (1950-1960). *Tarihin Peşinde Dergisi*, (26), 363-391.
- Kerimoğlu, Z. (2006). 1946-1960 arası uygulanan eğitim politikası. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıç, E. (2008). Demokrat Parti dönemi milli eğitim politikası (1950-1960). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Kömürlü, E. (2023). Doğu’nun ilk iki üniversitesinin kuruluş tarihçeleri üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Nefeslik Dergisi*, (8), 114-122.
- Namal, Y. & Karakuzu, H. (2016). Türkiye’de üniversite açma politikasına bir örnek: Doğu üniversitesi fikrinden Atatürk Üniversitesi’ne. *Tarih Okulu Dergisi*, 9 (27), 481-517.
- Neziroğlu, İ. ve Yılmaz, T. (2013). *TBMM hükûmetler, programları ve genel kurul görüşmeleri (20 Kasım 1961-27 Ekim 1965)*. 3, Ankara, TBMM Basımevi.
- Oruç, N. (1970). Atatürk üniversitesinin kuruluş felsefesi. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 2-4.
- Özdemir, A. (2021). *Atatürk üniversitesi’nin kuruluş hikayesi 1935-1958*. Ed. Naci Elmalı, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, K. (2001). *Türk parlamento tarihi TBMM-IX. Dönem 1950-1954*. 7, Ankara, TBMM Vakfı Yayınları.
- Taşdöven, Z. (2013). Demokrat parti dönemi eğitim anlayışı (1950-1960), Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Toprak, G. N. (2008). Cumhuriyet’in ilk döneminde türk eğitim sistemi ve köy enstitüleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Tural, A. (2016). Türk eğitim tarihinde alternatif bir model: Köy enstitüleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 16-21.
- Yücer, R. (2023). Türkiye’de eğitim ve kültür faaliyetleri (27 Mayıs 1960-12 Eylül 1980), Yayınlanmamış doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.